

i v editorské předmluvě, určené mezinárodní veřejnosti, jsou mezi třemi citovanými velkými Evropany hned dva Češi: Václav Havel, Milan Kundera (vlastně Francouz moravského původu). Třetím v trojlístku je Ital Umberto Eco, jehož sentenci si editoři zvolili za motto své knihy: „Jazykem Evropy je překlad.“

Petr Hlaváček

Zdeňka KOKOŠKOVÁ – Jaroslav PAŽOUT – Monika SEDLÁKOVÁ, *Úřady oberlandrátů v systému okupační správy Protektorátu Čechy a Morava a jejich představitelé*, Praha, Scrip-torium, 2019, 280 s.

Národní archiv (NA) obohatil v první třetině roku 2020 tuzemský knižní trh minimálně dvěma užitečnými publikacemi, na nichž se kromě tamních archivářů podíleli i odborníci dalších spolupracujících institucí. Kromě úctyhodně obsáhlého biografického lexikonu představitelů politické správy do roku 1918, který vznikl ve spolupráci NA a Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd České republiky,¹⁾ se jedná rovněž o publikaci sice útlejší, přesto mimořádně zajímavou a potřebnou. Archivářky NA Zdeňka Kokošková, Monika Sedláková a jejich někdejší kolega a současný vedoucí katedry historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci Jaroslav Pažout v ní přinášejí mnohostranný pohled na významné představitele protektorátní okupační správy, oberlandráty, s cílem zmapovat další segment „*temného období nacistické okupace českých zemí*“, jak ve své předmluvě poznamenala ředitelka NA Eva Drašarová.

Je sice škoda, že omezení společenských akcí v době pandemie koronaviru znemožnilo veřejnou prezentaci této publikace, ta si však bezpochyby cestu k odborným a laickým uživatelům najde i bez ní. O projektu *Nacistická okupační správa v Protektorátu Čechy a Morava a její představitelé*, jehož je publikace prvním knižním výstupem, se už delší dobu vědělo, Z. Kokošková s M. Sedlákovou jej ostatně představily českým archivářům již na 18. celostátní archivní konferenci v Liberci v roce 2017 a jejich příspěvek vyšel i v konferenčním sborníku.²⁾ I proto výsledek v podobě publikace očekávali zejména

1) Martin KLEČACKÝ a kol., *Slovník představitelů politické správy v Čechách v letech 1849–1918*, Praha 2020.

2) Zdeňka KOKOŠKOVÁ – Monika SEDLÁKOVÁ, *Úřady oberlandrátů v systému okupační správy Protektorátu Čechy a Morava a jejich představitelé*, in: Zdeněk Kravar – Marek Poloncarz – Karel Řeháček (red.), *Německá okupační správa v letech 1938–1945*, Praha 2018, s. 127–145.

historikové a archiváři netrpělivě a i díky tomu její vydání mezi nimi vzbudilo patřičný ohlas.

Díla tohoto typu totiž nevznikají každý den. Předchází jim zevrubný a časově náročný historický a archivní výzkum, ona sama obsahují stovky biogramů s tisíci životopisnými i profesními informacemi, důležitá je nejen jejich věcná správnost, ale také promyšlená struktura celé práce, aby publikace byla jak obsahově věrohodná, tak uživatelsky přívětivá. Nevzniká totiž na rok či na dva, ale na desítky let dopředu, prakticky na jeden celý profesní život. I proto jsou publikace tohoto typu vždy spojeny s velkým očekáváním a také z toho důvodu se po vydání ocitají pod drobnohledem kritiky.

Tak jaká tedy recenzovaná publikace vlastně je? Dílo o 280 stránkách splňuje na první pohled všechno, co má odborná práce tohoto charakteru obsahovat. Po úvodní pasáži, v níž autoři uvádějí důvody jejího vzniku, nastiňují její smysl a vyrovnávají se s použitými tuzemskými i zahraničními archivními prameny a českou, německou i rakouskou odbornou literaturou (Biman, Vrba, Milotová, Šustek, Kokošková, Kokoška, ale také Brandes či Küpper), následuje kapitola klíčová, která pojednává o samotné institucionální podstatě úřadů oberlandrátů jakožto důležitých prvoinstančních institucí okupační správy v Protektorátu Čechy a Morava. Autoři se zabývají jejich vznikem, náplní činnosti, organizační strukturou a jejich místem v hierarchii okupační správy, podrobně se věnují jejich reorganizacím v souvislosti s celkovými správními reformami, především s tou Heydrichovou z roku 1941 a s Frankovými změnami z roku 1943. Vesměs se vždy jednalo především o efektivnější organizaci okupační správy, kompetence jejich jednotlivých složek, politickou závislost či nezávislost úřadů na stranických strukturách i o vzájemné osobní nevraživost i a bobtnající ega různých představitelů politické i státní správy.

Další důležitá kapitola je již věnována personáliím a vznikla rozbořením získaných osobních a profesních údajů 53 doložených „protektorátních“ oberlandrátů. Autoři se v ní zabývají předpoklady jejich působení v okupační správě, monitorují jejich sociální původ, stupeň vzdělání, povinnou politickou angažovanost, zejména jejich členství v „přidružených“ nacistických organizacích. Všimají si jejich aktivit v okupační správě protektorátu i v dalších Německem ovládaných územích, kam mnozí z nich odcházeli na časově omezenou „výpomoc“. V této souvislosti autory logicky zajímala také jejich fluktuace. A nemohli pominout ani jejich poválečné osudy, které sledovali ve 34 případech (ostatní oberlandráti se konce války nedožili, či po jejím skončení kamsi beze stopy zmizeli). Mnozí přeživší byli souzeni a odpykali si tresty odnětí svobody v Československu, poté byli vysídleni do Německa, kde ještě procházeli procesem denacifikace. Teprve pak se mohli zapojit do plnohodnotného občanského a profesního života. Údaje o něm, byť se je nepodařilo získat úplně u všech sledovaných oberlandrátů, jsou rovněž mimořádně zajímavé a vypovídají mnohé i o poválečné německé společnosti.

Po těchto velmi erudovaně a zároveň čtenářsky přívětivě napsaných úvodních kapitolách se již autoři v biografické části práce věnují oněm zmiňovaným 53 oberlandrátům. Zvolená forma biogramů je jednotná, přehledná a uživatelsky komfortní. Strukturu biogramu tvoří standardně základní životní mezníky každé osoby (narození, úmrtí), údaje o manželce a rodičích, nejvyšším dosaženém vzdělání (většinou právnickém), popis kariéry před nástupem do státní služby, následný služební postup v protektorátu i mimo něj včetně dosahovaných služebních stupňů, informace o členství v politických stranách a organizacích, získaných vyznamenáních, údaje o poválečném životě oberlandrátů a další zajímavé informace o nich. U každého biogramu je poctivě odkazováno na využití informační zdroje, u většiny biogramů se nacházejí též kvalitní portrétní fotografie.

Mimořádně cenná je rovněž následující edice 25 dokumentů, na něž bylo odkazováno v již dříve popisované problematice organizačního vývoje oberlandrátů a jejich personálního obsazení. Dokumenty byly nejen vhodně vybrány, ale rovněž pečlivě edičně zpracovány, s čímž mají v NA letité zkušenosti, v souvislosti s německy psanými prameny z minulého století právě zejména Z. Kokošková. Dokumenty byly přepsány v originálním znění, byť by si možná zasloužily i překlad do češtiny, už kvůli zvidavým uživatelům prahoucím po podobě českých ekvivalentů některých německých termínů, které jsou v praxi do češtiny překládány různě. Edice pramenů byla ale náročná i tak dost a speciálně za tuto část práce si autoři zaslouží minimálně pomyslné smeknutí klobouku.

Dále už následuje vše, co by odborná práce tohoto typu obsahovat měla: soupis pramenů a literatury, seznam použitých zkratk, přílohy s různými přehledy, replikami zajímavých archiválií i pečlivě popsanými fotografiemi dokumentujícími mj. různé společenské akce, kterých se oberlandráti v jejich regionech účastnili. Ne vždy bylo právě toto úplně jednoduché, protože v paměťových institucích včetně archivů se běžně nacházejí i fotografie nepopsané, případně určené nesprávně, a pátrání po jejich skutečném obsahu a reáliích na nich zobrazených patří k poměrně složitým, takřka detektivním disciplínám. Autor této recenze na tomto místě s úsměvem vzpomíná na pátrání po lokaci události na fotografii č. 17, nicméně ten morový sloup na pardubickém náměstí nakonec našťástí k identifikaci přece jen pomohl... Velmi cenný je také závěrečný osobní a zeměpisný rejstřík, který odkazuje nejen na biogramy samotné a na hlavní kapitoly publikace, ale také (a to je třeba opět ocenit výslovně) na editované dokumenty. Publikace prostě a jednoduše obsahuje všechno, co má kvalitní odborná práce mít, včetně závěrečného německého a anglického shrnutí.

Autor tohoto recenzního zamyšlení teď vlastně přemýšlí nad tím, co by asi tak mohl publikaci vytknout. Ano, pozorný čtenář v ní možná najde drobná

formální pochybení, regionální odborník třeba odhalí v údajích o „svém“ oberlandrátovi či v popisu fotografií nějaký věcný omyl. To se stát může a je pravděpodobné, že tomu tak při úctyhodném záběru publikace i bude. Laskavý, a především poučený uživatel však nad těmito drobnostmi jistě rád mávne rukou, protože pro něj bude mít celek mnohem větší hodnotu než jakýkoliv detail. A bude mít pravdu, když tímto postojem ocení obrovské úsilí autorů i nespornou hodnotu práce jako celku. Kvalitně připravený a realizovaný výzkumný projekt se zhmotnil do podoby potřebného a užitečného díla. Kéž by tomu tak bylo vždy...

Karel Řeháček

Martin KLEČACKÝ a kol., *Slovník představitelů politické správy v Čechách v letech 1849–1918*, Praha, Národní archiv, 2020, 974 s.

Kromě výše recenzované publikace *Úřady oberlandrátů v systému okupační správy Protektorátu Čechy a Morava a jejich představitelé* je v pořadí druhým významným aktuálním biografickým počinem z produkce Národního archivu (NA) úctyhodně obsáhlý biografický lexikon, který vznikl ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem Akademie věd České republiky a v němž se kolektiv autorů pod vedením Martina Klečackého zaměřuje na představitele politické správy v Čechách před rokem 1918.

„*Koukni do Špiritové*“, zněla dosud častá a dobře míněná rada starších kolegů mladším historikům a archivářům, kteří potřebovali získat biografické či profesní údaje např. o okresních hejtmanech. Slovník představitelů státní správy v Čechách 1850–1918, sestavený archivářkou Státního ústředního archivu v Praze (dnes NA) Alexandrou Špiritovou, byl skutečně mezi odbornou veřejností oblíbený a často využívaný,^{3]} nejen kvůli množství cenných údajů, které obsahoval, ale také kvůli jeho praktické skladnosti, jež vycházela z jeho formátu.

Mnozí si však uvědomovali, že zmíněná biografická příručka má své limity, které spočívaly v selektivnosti výběru zachycených osobností i z omezeného množství informací. To bylo dáno jak tehdy využitelnými informačními zdroji, tak vlastními rozsahy a obsahy jednotlivých biogramů. A věděla to, možná nejlépe ze všech, i sama autorka, která začala bezprostředně po vydání svého díla shromažďovat podklady k jeho upgradu. K tomu sice nakonec již za jejího života nedošlo, přesto se Špiritové poznámky a výpisky staly pro její pokračovatele cenným vodítkem.

^{3]} Alexandra ŠPİRITOVÁ, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918*, Praha 1993.